

נו אלא רק נחלת מיצועטים של קוראיי-אנגלית ואוהבי-ספרות—מתפתחת והולכת בשכבות רחבות יותר בציבור.

אל לנו להניח כי נמצא בשירי ג'ויס את ג'ויס הפרוזאיקן. רחוקים הדברים זה מזה, ומזורים לנו. ישראל זמורה מסביר זאת כך: "את כל מקוריותו, את כשרונו ראשוניותו, הקדיש, כמוכן, לפרוזה, את כל מאמצי רוחו והתאמצות נפשו נתן לה וביקש להורות דרך, לחדש כוחה של פרוזה וטעמה, ואילו בשירה דומה כאילו היתה זו לו בחינת פורקן, מעין חזרה למנוחה אל מקום המוצא, אל חיק הקבוע ועומד; אל יסוד ההרמוניה המרגיעה, שהכינו אותה אבות קדמונים; כאן נח ונרגע—ולאחר-כך שוב זינק אל הנועז, אל הבלתי-מצוי עוד, אל החדש ואל השונה, שלא היה כמותם".

הקובץ "מוסיקה קאמרית" ראה אור ב־1907, שבע שנים לפני "הדובלינאים", חמש-עשרה שנה לפני הופעת "יוליסס". אולי היה זה מעין חטא-נעורים, פרי אהבה עדינה, נרמות, אצילית ומאופקת. בתור שכאלה, השירים הם שמרניים מאד, מוזיקליים, ואין בהם עדיין תועפות הלשון, הרגש והאינטלקט של ג'ויס הבוגר.

בשירים במקור יש יסודות מתנגנים, עממיים כמעט, שאמנם משכו את לבם של כמה וכמה מלחינים שעשו להם מגנינות. התרגום העברי מליצי מעט לעומת המקור, במישור לשוני מפורכס יותר, מעובד ומהוקצע—אולי מטבע לשונה של העברית:

גשמים רבים פה ניתכים, / נבוא בין
עומס-אילנות, / רבדי עלים כיסו דרכים /
של זכרונות.

נשהה-נא שם לרגע קל / עם זכרונות ואו
נלך, / נבוא למקום דבר אוכל / אל
לבך.

שמרנותו של ג'ויס בשירים אלה, בתוכן ובצור-
רה, מעמידה בפני המתרגם קשיים הפוכים
מאלה של מתרגמי הפרוזה שלו: קשיים של
הידוק קצבי, חריזה מדוקדקת, שירית ובתים
קלאסיים ודימייים מעולם הטבע—שהם טיפו-
סיים לשירי-האהבה האוניברסליים. דומה
אפוא כאילו המעניין בקובץ "מוסיקה קאמ-

המשובחים שב"חברה טובה" זו, ונטייתו
של זנדבנק לשיריו הולידה תרגום מצוין:

האוהב מספר על השדשן שבלבו

הכל כעור ושבור, הכל בלה ומסואב,
חריקת קרון מתגלגל, קול ילד ממרר בבכי,
צעדי החורש הכבדים, המזים את הרפש
בסתיו

חוטאים לדמותך שפרחה כשושן בעמקי
לבבי.

חטאם של דברים חדלי-תואר הוא חטא
לא-יושב;

לו בנייתם מחדש וישבתי על תל ירוק לבדי
עם עולם מתוקן ושמיים ומים—תיבה
של זהב

לחלומתי על דמותך שפרחה כשושן
בעמקי לבבי.

ל. ד.

מוסיקה קאמרית

שמחתי למצוא מהדורה מחדשת של "מוסיקה
קאמרית" לג'ויס, כתריסר שנים לאחר צאת
המהדורה הקודמת. קיויתי גם שמשנה הנעמי
עבר שוב על הדברים, ואולי מצא צורך
לשנות משהו—אם בתוקף הימים שעברו, אם
בשל כשרונותיו שהתפתחו—אך נראה שהיה
מרוצה ולא מצאתי שינויים לעומת המהדורה
הראשונה. כאז כן עתה מופיעים השירים
במקור ובתרגום זה בצד זה—וואת הרי תמיד
היתה פעולה ששיבחנו. אפשר היה אולי
להוסיף על דבריו של ישראל זמורה באחרית
הספר ולצרף מאמר מדעי יותר, מקיף יותר
ומשכיל יותר על השירים האלה ומקומם
בתוך כלל יצירתו של ג'ויס. גם זמן ההוצאה
לאור עלה יפה, שהרי בימים אלה התבשרנו
על הכנת תרגום עברי שלם ל"יוליסס"
וההתעניינות בג'ויס—שלא היתה כללית בזמ-

* ג'יימס ג'ויס: מוסיקה קאמרית; תרגום:
משה הנעמי; ציירה: פנינה ג.; הוצאת
מחברות לספרות בשיתוף עם א. לוינ-אפש-
טי; מהדורה מחודשת, 1972.

לזה, נוכח קהל מתעניין ועוין גם יחד. כנגד זה, בקרתו, גם כשהיא שוללת, הריהי חלקית מדי ומושמעת בחצי־פה כמעט. הנס־יונות החוזרים להערכה מאוזנת פחות או יותר של המיסטיקה אינם עולים יפה כל־כך, אולי מפני שהמחבר מעורב בנושאו ומחבב אותו—מעורבות שהוא מוכן ליחסה לכל אחד מקוראיו. בזה יפיו הרב של הספר, כוחו למשוך את הלב ולרתק את המחשבה, בזה עמקו וסובלנותו. בזה גם חולשתו האחת—ולא חולשה קטנה, לטעמי.

חסרונו של הספר שהוא מרבה מאד להשתמש בתוויות של מיסטיקנים שאין הקורא יכול לשייכן בנקל למסגרת היסטורית וחברתית. רובו של הספר סובב על המיסטיקה של תרבויות־המזרח העתיקות, ובהן האסלאם של ימי־הביניים. רוב פרקי הספר מתארים את גילוייה השונים של המיסטיקה—בתוויה שמשופר עליה מפי מיסטיקנים, כקריאה מיסיונרית־כמעט שאפשר להתפלמס עליה, כאתוס מיוחד־במינו, וגם כאפשרות של מתן תשובה על שאלה יסודית בפילוסופיה, בתחום תורת־ההכרה; מעט מן הפרקים מקשרים בין הגילויים הללו, שבספר הזה רובם—כאמור—סובבים סביב תרבות־המזרח, ובין שני תחומים בתרבות־המערב הדומים אולי למיסטיקה: היצירתיות (במדע ובאמ־נות) והפסיכיאנאלוזה. מיקוד הדיון במיס־טיקה המזרחית גורם שהקורא המערבי יכול, במישורים (ומתבקש, בעקיפם), להתייחס אל הנושא רק כאל מופע ספציפי של חיי־רוח, בלי להזדקק לבקורת העומדת על שיקול־דעת היסטורי (כלומר חברתי או מוסרי). שהרי הקורא, אפילו הוא משכיל מאד, לא בנקל יוכל לשייך את הדוגמות המבוארות לפניו בספר זה למסגרת מקיפה יותר, שבצורה טבעית יכול הוא לקיים עמה קשר של זיקה, הבנה היסטורית, ואפשרות להפיק לקחים. והלא הדיון במיסטיקה כמקרה פסי־כולוגי או פילוסופי בלבד, לגופה־כביכול, אפשר שיהיה עמוק ומלא גילויי־הארה אבל מקיף לא יהיה. גילויי המיסטיקה לא די שהם דומים מאד בכמה מצדיהם (ובשום־פנים אין להפחית מערכו העצום של המיון

רית" הוא צדו האחר של ג'ויס—השונה עד כדי קוריוז כמעט—ולא דווקא תרומתו לאוצר השירה.

צ. ג.

החוויה המיסטית

בדרך של הרצאה אישית מאד ועם זה סדורה, בסגנון יפה ונינוח ובהרגשה דקה, מביא ספר זה לקוראיו דעת שאולי איננה מוכרת להם ביותר. אמנם, יש כנראה התענ־יינות ראשונית מרובה במיסטיקה, ודומה גם כי יש אמת בסברתו של מחבר הספר שלפנינו, האומר ששמץ של חוויה מיסטית ידוע כמעט לכל אדם ואדם בדרך של התנסות ממש. לכן נעים לגלות ספר על מיסטיקה המעניין לא־פחות מנושאו; המו־ציא מכלל בורות שלמה את הדעת־לחצאים, הנפוצה במה שנוגע למיסטיקה, ומעמיד ראשית של דעת נהירה ומחוררת, בלי להפוך יבשני וסוגני ללא־צורך, בתחום שעמיתו ידועה לגנאי.

"אני עצמי אין המיסטיקה חביבה עלי, ואני מעדיף לבטל חלק גדול ממנה על דרך ההגיון", אומר מחברו של הספר סמוך לסיומו, במשפט ששיטטו מתבקש מאליו. במקום אחר הוא מעיד על עצמו שהוא "... ניגש אליה במידה של קרירות, ולפעמים של איבה". דברים ברוח זו חוזרים בספר לפעמים, וקצתם מעוררים יחס של אי־אמון. ברור שב. ע. שרפשטיין אינו "מגן על המיס־טיקה רק מתוך רגש ספורטיבי", כמו שנאמר בפרק "המיסטיקה של היוצרים" מפי ויליאם ג'יימס ועליו; אין ספק שעניינו של המחבר במיסטיקה, ובייחוד במיסטיקה המזרחית (אם לא בה בלבד), אינו יכול להיחשב קר ומנותק במידה המאפשרת הצגה בקרתית מאד של הנושא. כוונתו המוצהרת היא לתאר את המיסטיקה ולהעריכה, כלומר—לבקרה, אך לא פעם תיאורו נעשה כלימוד־סניגוריה על דבר שאוהבו מרגיש בחוש שזקוק הוא

* בן־עמי שרפשטיין: החוויה המיסטית; עם עובד / ספריה אוניברסיטאית, 1972; 214 עמ'.